

- ” Рогова Н., Чуєшкова О. Особливості впровадження формувального навчання в ході вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 1. С. 106-112. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-014>.
- Rotova N., Chuieshkova O. Osoblyvosti vprovadzhennia formuvalnogo navchannia v khodi vyvchennia kursu «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)» [Features of implementing formative teaching in the course of "Ukrainian language (professionally oriented)"]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 1. S. 106-112. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i1-014>.

УДК 378.147:811.161.23

DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i1-014

Наталія РОТОВА

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3759-678X>
 natalia.rotova@karazin.ua

Оксана ЧУЄШКОВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-7995-6608>
 Oksana.Chuieshkova@karazin.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ХОДІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Анотація. У статті висвітлено теоретичні засади та сучасні підходи до формувального навчання як ключового напрямку розвитку сучасної освіти. Розглянуто сутнісні характеристики, педагогічні принципи, механізми реалізації та значення формувального навчання в контексті компетентнісного підходу. Особливу увагу приділено ролі здобувача вищої освіти як активного суб'єкта навчального процесу. Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» спрямований на конкретні професійні потреби, тому важливо, щоб навчальний процес був гнучким і практикоорієнтованим. Саме формувальне навчання забезпечує динаміку набуття знань та коригувати траєкторії формування необхідних навичок. Формувальне навчання спрямоване на допомогу студенту в досягненні результатів діяльності, саме таке навчання дозволяє коригувати процес навчальної діяльності за рахунок постійного зворотного зв'язку, у такий спосіб сприяючи індивідуалізації в навчанні та реалізації особистісно-орієнтованого підходу. У методології курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» основний акцент робиться на застосуванні активних та інтерактивних форм навчання: комп'ютерної симуляції (використання мультимедійних технологій у процесі занять, присвячених мовленнєвим ситуаціям професійного дискурсу); ділових та мовленнєвих іграх (створення мовленнєвих ситуацій професійного офіційно-ділового спілкування); аналіз конкретних ситуацій (аналіз студентських виступів, повідомлень тощо); тренінгах (тестування в ракурсі перевірки отриманих під час вивчення курсу умінь та навичок). Проаналізовано перспективи впровадження формувального навчання в українській освітній системі, доведено, що технологія формувального оцінювання дозволяє мотивувати студентів активніше включитися в навчальну роботу, сприяє розвитку навичок самооцінки, запускає механізм зворотного зв'язку щодо результатів оцінювання та можливостей покращення процесу навчання.

Ключові слова: формувальне навчання, компетентнісний підхід; інтерактивні форми навчання; рубрики оцінювання; поетапне формування мовних, комунікативних і аналітичних умінь.

Natalia ROTOVA

Vasily Karazin National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3759-678X>
 natalia.rotova@karazin.ua

Oksana CHUIESHKOVA

Vasily Karazin National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-7995-6608>
 Oksana.Chuieshkova@karazin.ua

FEATURES OF IMPLEMENTING FORMATIVE TEACHING IN THE COURSE OF "UKRAINIAN LANGUAGE (PROFESSIONALLY ORIENTED)"

Abstract. The article highlights the theoretical foundations and modern approaches to formative learning as a key direction in the development of modern education. The essential characteristics, pedagogical principles, implementation mechanisms, and the significance of formative learning within the competency-based approach are considered. Particular attention is paid to the role of the higher education student as an active subject of the educational process. The course "Ukrainian Language (Professional Orientation)" is aimed at specific professional needs; therefore, it is important that the educational process is flexible and practice-oriented. It is formative learning that shapes the dynamics of knowledge acquisition and corrects the trajectories of skill development. Formative learning aims to help the student achieve the outcomes of their activity. It is such learning that allows you to improve the educational process through continuous feedback, thereby contributing to individualized learning and the implementation of a personality-oriented approach. In the methodology of the course "Ukrainian Language (for professional purposes)" the main emphasis is on the use of active and interactive forms of learning: computer simulation (use of multimedia technologies in the process of classes dedicated to language situations of professional discourse); business and language games (creation of language situations of professional official business communication); analysis of specific situations (analysis of student speeches, messages, etc.); trainings (testing in the perspective of checking the skills and abilities obtained during the course). The

prospects for implementing formative learning in the Ukrainian educational system are analyzed. It is proven that formative assessment technology motivates students to become more actively involved in educational work, promotes the development of self-assessment skills, establishes a feedback mechanism regarding assessment results, and provides opportunities to improve the learning process.

Keywords: *formative learning, competency-based approach; interactive forms of learning; assessment rubrics; phased formation of language, communicative and analytical skills.*

Постановка проблеми. Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року національна освіта взагалі і вища освіта зокрема зазнала значних трансформацій. Внесені зміни до законодавства дозволили адаптувати освітню систему до нових реалій воєнного стану. Сучасна цифровізація освіти, прискорена глобальними кризами та війною, висунула на передній план питання адаптації навчання до дистанційних форматів. Онлайн-освіта змінила структуру комунікацій, механізми оцінювання та характер взаємодії між учасниками освітнього процесу. Модернізація світових освітніх систем також зумовлена кардинальними змінами в суспільстві, зростанням ролі знань, інформації та навичок самостійного навчання. У цьому контексті особливої актуальності набуває формувальне навчання — підхід, у центрі якого перебуває не результат як фіксований підсумок, а процес набуття знань і розвиток особистості здобувача вищої освіти. Якщо традиційне навчання часто орієнтоване на контроль досягнень, то формувальне спрямоване на постійне вдосконалення, самоусвідомлення та корекцію індивідуальної траєкторії студента.

Формувальне навчання виникло як педагогічна реакція на потребу в підвищенні якості навчального процесу, у якому оцінювання виступає не санкцією, а дієвим інструментом підтримки здобувача освіти. Його поширення у XXI столітті відбувається на тлі реформування освітніх систем, переходу до компетентнісної парадигми та переосмислення ролі студента і викладача.

Проблеми якості освіти знаходять відображення в нормативно-правових документах, які визначають ключові засади системи освіти України: а саме: Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції» тощо. Функцію закладів вищої освіти в Україні регулює Закон України «Про вищу освіту», саме він є ключовим інструментом, що засвідчує модернізацію національної освітньої системи та визначає принципи забезпечення якості освіти. Закон декларує встановлення нової системи забезпечення якості вищої освіти, наближеної до європейських стандартів (на основі ESG) [5].

Згідно зі «Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки», генеральною метою вищої освіти визначено всебічний інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу, здатного забезпечити інноваційний поступ держави, її сталий розвиток та інтеграцію до європейського освітнього простору [7, с. 19].

Питання розвитку в здобувачів вищої освіти здатності до формувального оцінювання представляється дуже актуальним, оскільки оцінка результатів навчання студентів привертає сьогодні особливу увагу у зв'язку з усе більшим залученням студентів до самостійної освітньої роботи та підвищенням їхньої відповідальності за результати власного навчання. Як правило, недостатня обізнаність з критеріями й відсутність досвіду оцінювання власних досягнень істотно ускладнює адекватну оцінку компетенцій, що формуються.

Як свідчать результати узагальнення досвіду освітньої практики, при реалізації традиційної бально-рейтингової системи у ЗВО перевага надається зовнішньому контролю, що не сприяє формуванню самооцінки та самоконтролю студентів. Крім того, такий тип узвичаєного оцінювання орієнтований на кінцевий предметний результат, у той час як формувальне навчання спрямоване на розвиток здатності до самооцінки та самоконтролю того, хто навчається, за допомогою критеріїв, однозначно визначених і заздалегідь відомих усім учасникам освітнього процесу. Традиційний підхід до оцінювання навчання спрямовано на виставлення оцінок за підсумковий контроль знань у предметній галузі. Як правило, оцінювання відбувається за активну роботу на занятті, об'єктивну оцінку усних відповідей та письмових робіт і, головне, оцінювання за результатами стандартизованих тестів.

Натомість результати аналізу наукової літератури та власний досвід дозволили виявити принципово інші характеристики формувального навчання, для якого характерними є:

- зосередженість на тому, хто навчається; по-перше, служить розвитку метапредметних здатностей студентів: самооцінки, рефлексії, критичного мислення, самостійності тощо; по-друге, завдяки співучасті в оцінюванні студенти ґрунтовніше оволодівають навчальним матеріалом і більш усвідомлено освоюють відповідні компетенції;

- концентрація уваги на прогресі, а не на невдачах, тобто відбувається перехід до оцінки методом накопичення на основі рефлексії, коли здобувач усвідомлює, що дізнався, чому навчився, у чому просунувся, у чому мої сильні сторони;

- контроль рівня успішності здобувачів вищої освіти відбувається не за оцінками, а за допомогою зворотного зв'язку (коментар, символ, самооцінка, заохочення тощо);

- добровільна демонстрація студентами своїх знань, умінь, здібностей та розуміння теми для себе, а не тому, що контролює педагог;
- націленість на визначення індивідуальних досягнень кожного студента та відсутність порівняння результатів студентів;
- підсумкове з'ясування, чи досягнуто поставлені навчальні цілі.

Отже, технологія формуального навчання дозволяє мотивувати студентів активніше включитися у навчальну роботу, сприяє розвитку навичок самооцінки, запускає механізм зворотного зв'язку щодо результатів оцінювання та можливостей покращення процесу навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття формуального оцінювання стало предметом уваги зарубіжних учених у 90-ті роки минулого століття [1; 2; 3]. У вітчизняній теорії та методиці навчання ця методика відносно новим об'єктом дослідження, яке належить дослідити та впровадити в систему української освіти.

Як показує аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених, саме з метою освітнього процесу, значущого як для здобувача освіти, так і для педагога, пов'язують сьгодні стратегії оцінювання. Якщо осмислити той факт, що освітні та навчальні цілі сьгодні за багатьма параметрами відрізняються від тих, що існували ще десять років тому, то цілком логічно, що й стратегії оцінювання не можуть залишатися традиційними. Однією з сучасних стратегій оцінювання є формувальне навчання, що засвідчило позитивні результати для здобувачів освіти всіх рівнів як у зарубіжній, так і в українській педагогічній практиці. Сьгодні у світовій педагогічній практиці формувальне навчання визнається потужним чинником підвищення навчальних результатів. Провідні освітні системи, зокрема фінська, британська та канадська, інтегрують формувальне оцінювання на всіх рівнях навчання.

Основоположником ідеї формуального навчання (formative assessment) вважається Бенджамін Блум, який у межах теорії освітніх цілей звернув увагу на необхідність постійного оцінювання в процесі навчання [2]. Самий термін вперше був концептуалізований дослідником у 1960-х роках ХХст.

Вчення Бенджаміна Блума зазвичай пов'язують із таксономією освітніх цілей – однією з найвпливовіших моделей у педагогіці ХХ–ХХІ століть. Суть його концепції полягає в систематизації цілей навчання та побудові навчального процесу так, щоб здобувачі освіти поступово переходили від простих форм пізнання до складніших. Він підкреслював, що зворотний зв'язок повинен бути оперативним, змістовним і спрямованим на підтримку здобувача освіти, а не на фіксацію помилок, сама ж освіта має бути структурованою, поетапною та орієнтованою на розвиток мислення – від простого до складного, із системною перевіркою та підтримкою кожного студента: не учні мають підлаштовуватись під темп програми, а програма – під темп здобувачів освіти.

Подальший розвиток концепту здійснив Майкл Скрівен, який у 1967 році ввів термін «формувальне оцінювання» (formative evaluation) [3]. Науковець вважав, що оцінювання має бути насамперед інструментом удосконалення навчання й педагогічної діяльності. Це започаткувало перехід від функції контролю оцінювання до його формувальної ролі. Скрівен також підкреслював, що формувальне оцінювання має бути незалежним від оцінювачів і ґрунтуватися на чітких критеріях, що дозволяє уникати упередженості й підвищувати доказовість і педагогічних рішень. Він розглядав його не лише як елемент навчального процесу, але й як технологію підвищення якості освітніх інновацій, що робить його підхід універсальним і придатним для різних освітніх контекстів.

Вагомий внесок у розвиток формуального навчання був здійснений британським дослідником Полом Блеком [1]. Його наукову концепцію можна стисло сформулювати так: навчання покращується тоді, коли здобувачі освіти отримують якісний, своєчасний, зрозумілий і конструктивний зворотний зв'язок, беруть активну участь у процесі оцінювання та розуміють свої цілі. Формувальне оцінювання – це двигун реального навчального прогресу.

Сутність педагогічного підходу Ділана Вільяма полягає в тому, що найефективніший спосіб підвищити результати учнів – постійно збирати інформацію про їхнє розуміння й одразу коригувати навчання [1]. Формувальне оцінювання, на думку дослідника, – це не тести, а коректно сформульовані питання викладача, спостереження, тренувальні завдання, зворотний зв'язок, взаємо- та самооцінювання. Його ключовий принцип: оцінювання має служити навчанню, а не контролю, а головною цінністю є активний здобувач освіти, який може керувати власним навчанням.

У 1990-х роках почався новий етап становлення концепції. Ключова публікація Пола Блека та Ділана Вільяма «Inside the Black Box» [1] продемонструвала, що формувальне оцінювання є одним з найефективніших способів підвищення результатів навчання. Дослідники довели, що цей підхід сприяє розвитку рефлексії, саморегуляції, відповідальності за результати та глибокому розумінню навчального матеріалу.

Класична схема введення формувального оцінювання, запропонована П. Блеком та Д. Вільямом, передбачає такі кроки викладача для запровадження формувального оцінювання у процес навчання:

- визначити рівень та освітні потреби здобувача освіти та критерії оцінювання;
- використовуючи різний інструментарій, запустити механізм зворотного зв'язку, що дозволяє студентам зрозуміти, в якому напрямку їм слід рухатися, щоб покращити свої результати;
- організувати роботу тих, хто навчається, в парах та групах для проведення взаємооцінювання, що, на думку вчених, дозволить зрозуміти, як їм слід організувати власне навчання [4].

Отже, П. Блек та Д. Вільям першими довели, що формувальне оцінювання є потужним інструментом впливу на навчання, що дозволяє досягати результатів.

Серед українських педагогів, у колі наукових інтересів яких перебуває проблема формувального навчання, можна назвати таких: О. Локшина, О. Онопрієнко [6], Н. Бакуліна, Г. Яворська, Н. Софій, О. Щербак, Б. Бович, Я. Радевич-Винницький, Н. Ларіонова, Н. Дементієвський, О. Фідкевич та інші.

Одна з провідних українських фахівчинь з порівняльної педагогіки, зокрема формувального навчання, О. Локшина створила теоретичне підґрунтя в розуміння й розвиток формувального навчання, а також розробила рекомендації щодо узгодження цілей оцінювання та компетентнісного підходу. Вона розглядає формувальне навчання як інтерактивне оцінювання прогресу здобувача освіти, що дозволяє викладачеві визначати потреби учнів і відповідним чином адаптувати процес навчання [4].

Основними напрямками наукового доробку Н. Бакуліної можна вважати гуманістичну спрямованість контролю знань, а також роль зворотного зв'язку, самооцінювання та рефлексії у площині сучасної методики мовної освіти [8].

Ідеї формувального навчання в українській лінгводидактиці представлені в працях О. Савченко, Л. Мамчур, О. Горошкіної, Н. Голуб, В. Мельничайка, О. Буйдіної, які наголошують на процесуальності навчання, ролі зворотного зв'язку, самооцінювання та розвитку мовленнєвої компетентності.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що, незважаючи на значну увагу науковців до питання формального навчання, дослідження лише побічно торкалися викладання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у ЗВО.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні та аналізі особливостей упровадження формувального навчання в процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», а також у визначенні ефективних дидактичних стратегій і методів формувального оцінювання, спрямованих на розвиток професійної мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс емпіричних та загальнонаукових методів: спостереження, індукція і дедукція, аналіз і синтез, аналогія, порівняння, узагальнення, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний аналізи, а також метод лінгвістичного моделювання тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ділова українська мова як навчальна дисципліна передбачає формування комплексу компетентностей: комунікативної, мовленнєвої, риторичної, текстотворчої, соціокультурної та етикетної. Формувальний підхід дозволяє органічно інтегрувати ці компетентності передусім через формувальний зворотний зв'язок, який може бути: усним (коментарі під час виконання вправ та усних відповідей); письмовим (коментарі до практичних завдань, анотації, рекомендації); взаємооцінюванням (peer-review); самооцінюванням (checklist, rubrics) тощо. У методології курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» основний акцент робиться на застосування активних та інтерактивних форм навчання: комп'ютерної симуляції (використання мультимедійних технологій у процесі занять, присвячених мовним ситуаціям професійного дискурсу); ділових та мовних іграх (створення мовних ситуацій професійного офіційно-ділового спілкування); аналіз конкретних ситуацій (аналіз реферативних студентських виступів); тренінгах (тестування в ракурсі перевірки отриманих під час вивчення курсу умінь та навичок).

Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» спрямований на конкретні професійні потреби, тому важливо, щоб навчальний процес був гнучким і практикоорієнтованим. Саме формувальне навчання забезпечує динаміку набуття знань та коригувати траєкторії формування їхніх навичок.

Інтерактивні форми та методи у викладанні допомагають повною мірою розкрити творчий потенціал студентів, що є необхідною умовою для вдосконалення професійних компетенцій і є реалізації формувального навчання. До таких форм і методів належить проблемно-ситуативне навчання з використанням кейсів, ділових ігор та лінгвістичних завдань; рефлексія (з метою

закріплення навичок створення професійного висловлювання для аналізу використовуються вузькопрофесійні тексти, а також проводиться детальний аналіз помилок студентів, що допускаються в процесі написання різного типу робіт та усних виступів); метод лінгвістичного аналізу текстів професійних доповідей; проєктно-організовані технології навчання роботи в команді над комплексним вирішенням практичних завдань (кейсові технології). Так, наприклад, у процесі вивчення блоку «Усне ділове спілкування» з метою вирішення проблемних завдань доцільним є використання командного дискусійного методу.

Суттєве місце у структурі освітнього процесу і, відповідно, у формульованому оцінюванні посідають електронні мультимедійні підручники, які поєднують текстові матеріали, інтерактивні завдання, відеофрагменти, звукові коментарі та анімовані схеми. Такі підручники забезпечують мультимодальне подання інформації, що активізує різні канали сприйняття й сприяє глибшому розумінню освітнього матеріалу.

Значний потенціал мають і навчальні відеокурси, які слугують додатковим джерелом пояснень, ілюстрацій, практичних демонстрацій. Відеоматеріали дозволяють забезпечити індивідуалізацію темпу навчання: студенти можуть зупинити, переглядати повторно або прискорювати матеріал відповідно до власних потреб.

Абсолютно доречним у формульованому навчанні нам видається застосування "перевернутого навчання", яке передбачає, що студенти самостійно опановують теоретичний матеріал (наприклад, через відеолекції, читання) вдома, а аудиторний час використовується для активного навчання: практичних вправ, обговорень, вирішення проблемних завдань та індивідуальних консультацій з викладачем. Значною перевагою є самостійний темп навчання, акцент на практичних навичках професійного мовлення, систематизація матеріалів, збільшується час на обговорення як питань студентів, так і відповідей викладача, таким чином, заняття трансформується в інтерактивне обговорення чи семінар під час заняття.

У поєднанні з цифровими ресурсами ефективно працює «контекстний» метод навчання, який передбачає моделювання професійних, комунікативних або проблемних ситуацій, близьких до реальних умов майбутньої діяльності студентів. Контекстний метод дає змогу переносити отримані знання в ситуації професійного змісту, розвивати навички аналізу, прийняття рішень, планування та рефлексії.

Загалом комплексне застосування цифрових ресурсів та контекстного методу забезпечує не лише засвоєння навчальної інформації, а й розвиток аналітичного мислення, комунікативних умінь, самостійності й готовності до практичного застосування набутих компетентностей, формуючи в такий спосіб реальну оцінку знань.

Одним із ключових інструментів формульованого навчання є рубрики оцінювання, оскільки саме вони забезпечують прозорість вимог, розуміння критеріїв успіху й можливість для самооцінювання та взаємооцінювання, зменшується суб'єктивність оцінювання та підвищується його прозорість.

Рубрики дають студентам чіткі критерії якості професійних текстів: службових листів, звітів, презентацій, ділових пропозицій тощо. Вони містять критерії (що саме оцінюється); рівні досягнення (від базового до високого); дескриптори рівнів (опис того, як проявляється рівень) і в такий спосіб допомагають зрозуміти очікування викладача та рівні виконання завдання.

У формульованому оцінюванні рубрики виконують виключно навчальну функцію, оскільки допомагають студенту чітко усвідомити, що потрібно зробити; який саме результат вважається якісним; як можна вдосконалити власну роботу, отже, студенти бачать чіткий шлях до вищого рівня результату. Саме рубрики дозволяють студентам об'єктивно оцінити власну роботу або роботу одногрупника за визначеними критеріями.

Приклад орієнтовної структури якісної формульованої рубрики надано в табл. 1. Завдання: скласти професійне CV.

Таблиця 1

Рубрика для оцінювання укладання резюме

Критерій	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Початковий рівень
Структура CV	Ясна логіка, усі обов'язкові блоки	Пропущено 1 елемент	Пропущено 2-3 елементи	Структура відсутня
Якість опису досвіду	Дієслівні формули, чіткі результати	Є результати, але нечіткі	Досвід описано загально	Інформація неінформативна
Лаконічність і точність	Максимальна стислість	Текст дещо розлогий	Надмірно розлогий	Логічна хаотичність
Мовна правильність	Помилки немає	Є дрібні	Значні	Критичні

Як свідчить досвід, виняткову роль відіграє формувальне навчання в роботі з практичними кейсами, адже дозволяє зробити навчальний процес динамічним, рефлексивним і орієнтованим на розвиток конкретних компетентностей. Передусім формувальне навчання уможливує поступове опанування складних проблем, адже кейсова робота передбачає аналіз реальних ситуацій, що часто мають неоднозначні рішення. Студент отримує можливість розбити складну задачу на етапи й отримувати проміжний зворотний зв'язок на кожному етапі роботи і, відповідно, коригувати дії до отримання кінцевого результату й уникати накопичення помилок.

Застосування формувального навчання в роботі з практичними кейсами відіграє ключову роль у забезпеченні активної когнітивної діяльності студентів та формуванні їхньої здатності до самостійного прийняття рішень. Формувальний підхід передбачає поетапне надання зворотного зв'язку, який допомагає студентам розуміти логіку виконання завдань і коригувати власні дії в процесі аналізу кейсових ситуацій.

У межах роботи з кейсами формувальне оцінювання виступає не лише інструментом контролю, а насамперед механізмом підтримки розвитку аналітичного, комунікативного та рефлексивного мислення. Постійний діалог «викладач – студент» та самооцінювання дозволяють уточнювати гіпотези, вдосконалювати аргументацію, перевіряти ефективність запропонованих рішень.

Завдяки акценту на процесуальності навчання, формувальний підхід сприяє усвідомленому засвоєнню не лише результатів розв'язання кейсу, а й логіки прийняття рішень, структуруванню проблеми, побудові аргументованих висновків. Це підвищує рівень професійної підготовки студентів і сприяє розвитку здатності переносити отримані знання в реальні комунікативні, організаційні та управлінські ситуації.

Таким чином, формувальне навчання забезпечує методичну основу для ефективної роботи з практичними кейсами, посилює їхню навчальну та професійну цінність і створює сприятливі умови для формування в студентів ключових компетентностей майбутнього фахівця

У межах формувального підходу доцільним є застосування комплексу ситуативних та операційних завдань, спрямованих на поетапне формування мовленевих, комунікативних і аналітичних умінь студентів. До найбільш ефективних можна віднести такі види формувальних завдань:

- аналіз текстів ділового стилю. Студенти здійснюють аналіз фрагментів текстів за власною спеціальністю, ділових документів, виявляють структурні та мовленеві та пунктуаційні недоліки, пропонують удосконалені варіанти й обґрунтовують логіку редагування;
- модель «чернетка – зворотний зв'язок – доопрацювання». Підготовка первинних версій ділових документів із подальшим отриманням конструктивних коментарів викладача та внесенням правок сприяє усвідомленню процесу створення тексту. Для прискорення процесу первинної перевірки студенти просто під час заняття надсилають чернетки викладачеві на Viber;
- самооцінювання за поданою рубрикою. Використання попередньо визначених критеріїв (чіткість мети, структурна логічність, нормативне мовлення, доречність етикетних формул тощо) допомагає студентам аналізувати власну роботу;
- рефлексивні мінікоментарі. Короткі аналітичні нотатки щодо успішних рішень, труднощів і можливих альтернативних підходів формують рефлексивну компетентність;
- завдання «Відредагуй документ». Редагування помилкових зразків ділових текстів у відповідні до норм офіційно-ділового або наукового стилю;
- колективне редагування. Робота в групах із розподілом відповідальності за різні параметри тексту (структура, лексика, аргументація, оформлення) сприяє розвитку навичок співпраці та професійної взаємодії;
- формувальні усні тренінги. Короткі презентації з негайним фідбеком дозволяють відпрацьовувати мовленнєву лаконічність, структурованість і чіткість ділового повідомлення;
- аналіз мовленнєвих ситуацій. Опрацювання змодельованих комунікативних кейсів (конфлікт із клієнтом, непорозуміння між партнерами, відтермінування виконання завдання) з підготовкою відповідних документів або діалогів;
- мінізавдання на стилістику. Точкові вправи з удосконалення стилістики (переписування фрагментів у діловому стилі, заміна розмовних елементів, складання заголовків);
- портфоліо формувальних робіт. Зберігання чернеток, доопрацьованих текстів, отриманих рекомендацій та рефлексивних коментарів дає змогу студентам відстежувати власний мовний і комунікативний прогрес.

Упровадження цих формувальних завдань забезпечує системне та поетапне оволодіння нормами ділового українського мовлення, сприяє розвитку професійно орієнтованої комунікативної компетентності та підвищує ефективність навчального процесу в закладах вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Формувальне навчання є ефективним підходом для розвитку професійної мовної компетентності студентів у курсі ділової української мови. Умови онлайн- та змішаного навчання не лише не зменшують його потенціалу, а й розширюють можливості для якісного зворотного зв'язку, індивідуалізації й активної участі студентів. Інтеграція цифрових інструментів, проектної роботи та рефлексивних практик забезпечує високий рівень засвоєння матеріалу й формування навичок, необхідних сучасному фахівцеві. З огляду на актуальність компетентнісного підходу й трансформацію українських ЗВО, формувальне навчання. Формувальне навчання — це не лише педагогічна технологія, але й філософія навчального процесу, яка ставить у центр розвитку учня, його рефлексивність, самостійність та відповідальність. Воно сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу, підвищує мотивацію, забезпечує індивідуалізацію та відповідає вимогам сучасного суспільства до освіченої, компетентної, ініціативної особистості.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Доступність даних. Це дослідження не передбачало використання окремих наборів даних.

Використання засобів штучного інтелекту (ШІ). Під час підготовки цієї роботи автори не використовували інструменти штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Black P., Wiliam D. Assessment and classroom learning. Assessment in Education. 1998. Vol. 5, No. 1. P. 7–74.
2. Bloom B. S. Handbook on formative and summative evaluation of student learning. New York : McGraw-Hill, 1971. 923 p.
3. Scriven M. The methodology of evaluation. Chicago : Rand McNally, 1967. 183 p. (AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation).
4. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Богданова А. М., 2009. 404 с.
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. Український педагогічний журнал. 2016. № 4. С. 36–42.
7. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>
8. Фідкевич О., Бакуліна Н. НУШ. Теорія і практика формувального оцінювання у 1–2 класах : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 63 с.

References

1. Black P., Wiliam D. Assessment and classroom learning. Assessment in Education. 1998. Vol. 5, No. 1. P. 7–74.
2. Bloom B. S. Handbook on formative and summative evaluation of student learning. New York : McGraw-Hill, 1971. 923 p.
3. Scriven M. The methodology of evaluation. Chicago : Rand McNally, 1967. 183 p. (AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation).
4. Lokshyna O. I. Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: teoriia i praktyka (druga polovyna KhKh – pochatok KhKhI st.) : monohrafiia. Kyiv : Bohdanova A. M., 2009. 404 s.
5. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Onopriienko O. V. Formuvalne otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv: sutnist i metodyka zdiisnennia. Ukrainyskiy pedahohichnyi zhurnal. 2016. № 4. S. 36–42.
7. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky. Kyiv, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>
8. Fidkevych O., Bakulina N. NUSh. Teoriia i praktyka formuvalnoho otsiniuvannia u 1–2 klasakh : navch.-metod. posib. Kyiv : Heneza, 2020. 63 s.

| Матеріал надійшов до редакції: 04.12.2025 р. | Прийнято до друку: 09.01.2026 р. | Опубліковано: 02.02.2026 р. |

